

Prof. dr Zoran Ivošević*

SUD U SUOČAVANJU S KONKORDANCIJOM SLOBODE INFORMISANJA I PRAVA LIČNOSTI (Komentar presude Apelacionog suda u Novom Sadu, Gž. 2673/13 od 26.06.2013. godine)

Ustav, u članu 46, jemči slobodu izražavanja, koja obuhvata i slobodu informisanja. Sloboda informisanja, u koju spada i sloboda štampe, ogleda se u slobodi medija da traže, primaju i objavljuju istinite i potpune informacije o događajima, pojavama i ličnostima, vođeni opravdanim interesom javnosti da bude obavještena o svemu što treba da zna. Ona, međutim, nije bezobalna, pa se zakonom može ograničiti radi zaštite prava ličnosti (čast, ugled, identitet, privatnost...). Otuda mediji moraju da iskaze slobode informisanja usklade s pravima lica na koja se ti iskazi odnose, kako bi ih konkordancionim balansiranjem izveli iz kolizionog rizika. Da je to delikatan i složen zadatak govori i slučaj iz presude Apelacionog suda u Novom Sadu, Gž. 2673/13 od 26. 06.2013. godine.

U apatinskom listu „Novi Glas komune” od 10. avgusta 2012. godine, pod naslovom „Samoubistvo”, objavljena je informacija da je u Ulici Žarka Zrenjanina broj 32, u kući neuslovnoj za stanovanje, bez vode i struje, pronađena obešena devojka stara 21 godinu, koja je radila kao konobarica u obližnjoj kafani; da je, prema nezvaničnim saznanjima, reč o samoubistvu; da šokirani roditelji nisu bili u stanju da bilo šta kažu o motivima; da policija ispituje okolnosti slučaja. U informaciji istog lista od 17. avgusta 2012. godine, pod naslovom „Samoubistvo studentkinje”, objavljeno je da je pronađeno oprostajno pismo u kome je nesrećna devojka navela da sebi oduzima život zbog „nemaštine i gubitka perspektive”. U njoj se još navodi da je devojka rodnom iz obližnjeg sela Svilojeva, gde žive njeni roditelji s još tri ćerke; da je bila odličan učenik apatinske gimnazije; da je 2011. godine ubedljivo pobedila na republičkom takmičenju srednjoškolaca iz germanistike; da je upisala Filozofski fakultet u Novom Sadu, Odsek za nemački jezik; da je bila izvanredna drugarica, druželjubiva, predusretljiva

* Redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta Union u Beogradu u penziji
e-mail: zoran.ivošević@pravnofakultet.rs

i ambiciozna; da je u poslednje vreme bila ćutljiva, kao da ju je nešto tištalo. Ovo su o njoj rekli njen profesor i njeni školski vršnjaci.

Roditelji devojke su 7. februara 2013. godine podneli tužbu kojom su od osnivača lista i odgovornog urednika tražili da im solidarno naknade nematerijalnu štetu, na ime duševnih bolova zbog „povrede časti i ugleda”, navodeći da su zbog objavljenih informacija „od strane sredine u kojoj žive označeni kao isključivi krivci za smrt ćerke”.

Viši sud u Somboru je prvostepenom presudom, P. 4/13 od 22.05.2013. godine, odbio tužbeni zahtev jer se u informacijama o pokojnoj devojci govori biranim rečima koje ne dovode u pitanje čast i ugled njenih roditelja, pa „ne postoji uzročna veza između objavljenih informacija i povrede časti i ugleda tužitelja”, a svi objavljeni činjenični iskazi odgovaraju stvarnosti.

Protiv ove presude tužioci su podneli žalbu zbog bitne povrede postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i pogrešne primene materijalnog prava.

Apelacioni sud u Novom Sadu je presudom Gž. 2673/13 od 26.06.2013. godine (koju ispitujemo) preinačio prvostepenu presudu i tužene obvezao da tužiocima „na ime naknade nematerijalne štete zbog povrede časti i ugleda solidarno isplate iznos od po 500.000,00 dinara (ukupno 1.000.000,00 dinara)”.

Ova presuda obiluje ozbiljnim manama.

Njen proserde je sledeći: „Bez obzira na činjenicu da sporni tekstovi imaju afirmativni karakter obojen duhom saosećanja, te da se u istima govori biranim rečima o pokojnoj ćerki tužilaca, kako to zaključuje i prvostepeni sud, i bez obzira na eventualno legitimne ciljeve radi čijeg ostvarenja može biti dopušteno objavljivanje informacije i zapisa lika, ne znači da je u svakom slučaju objavljivanje dopušteno, pa su tuženi bili dužni da odmere i provere da li u konkretnoj situaciji preteže interes časti, ugleda i privatnosti nad slobodom štampe. Po nalaženju Apelacionog suda, u konkretnom slučaju, nije postojao opravdan interes javnosti da sazna za tragičnu sudbinu ćerke tužilaca i okolnosti pod kojima je nastradala.”

U ovom iskazu Apelacioni sud zamera tuženima što pre objavljivanja spornih informacija nisu izvagali da li preteže opcija slobode štampe ili opcija časti, ugleda i privatnosti roditelja pokojne devojke. Pre bi se, međutim, moglo reći da vaganje ovih opcija od strane drugostepenog suda nije bilo na potrebnom nivou, jer mnoge relevantne okolnosti nisu ocenjene.

Devojka koja je oduzela sebi život bila je odličan đak, omiljena među vršnjacima i pobednica na prestižnom takmičenju iz germanistike. Kada su je Televizija Apatin i apatinski list „Novi Glas komunne”, zbog ovih svojstava, predstavili lokalnom stanovništvu, zakoračila je u javnost i postala

predmet pažnje građana. S obzirom na to, postojao je i profesionalni razlog da se čitaoci lokalnog lista obaveste o njenoj tragičnoj sudbini. Uvažavajući taj razlog, pomenuti list je imao obavezu da čitaocima pruži verodostojnu i potpunu informaciju. Zato je saopštio i dve važne činjenice: prvu – da se samoubistvo dogodilo u zapuštenoj kući tužilaca u Apatinu (a oni žive u Svilojevu), bez vode i struje, i drugu – da se ćerka tužilaca u njoj našla zato što je u obližnjoj kafani radila kao konobarica. Ove činjenice govore ne samo o odnosu tužilaca prema ćerki već i društva prema vrednim i talentovanim mladim ljudima koji zbog nemaštine padaju u očaj besperspektivnosti. Za odnos tužilaca prema ćerki važna je i činjenica da je njeno beživotno telo, prema izveštaju veštaka, nađeno 8. avgusta 2012. godine u fazi „odmaklih truležnih promena”, pa je bilo očigledno „da smrt nije nastupila toga dana, već više dana ranije”. Zbog svega toga smatramo da je u konkretnom slučaju postojao opravdani interes javnosti da sazna za ovu tragičnu smrt i za okolnosti u kojima je do nje došlo. To što Apelacioni sud ovaj interes nije prepoznao, jeste najveća mana presude koju komentarišemo. Ali ona nije jedina. Evo šta joj se još može zameriti.

Apelacioni sud smatra da novinsko izveštavanje o tragičnim slučajevima mora da uvažava novinarsku etiku, koja nalaže poštovanje pijeteta bliskih srodnika preminulog, njihov bol i patnju, kao i da je u ovom slučaju došlo do neprimerenog izveštavanja objavljivanjem sadržine oprostajnog pisma, kuće u kojoj je izvršeno samoubistvo i fotografije sa sahrane, bez pristanka tužilaca. Pošto je ovaj događaj od interesa za javnost, pristanak tužioca, po članu 45. tač. 2. i 11. Zakona o javnom informisanju, nije bio potreban. Podaci iz pisma i fotografije kuće doprinose verodostojnosti motiva samoubistva i ambijenta u kojem se ono desilo, dok je fotografija sa sahrane panoramska, bez razaznavanja lica. A što se novinarske etike tiče, Komisija za žalbe Saveta za štampu, samoregulatorno telo koje brine o poštovanju Kodeksa novinara Srbije, razmatrala je, na sednici održanoj 25. jula 2013. godine, validnost ovih informacija i zaključila da je postojao javni interes da se piše o ovom događaju, da je o njemu pisano s pijetetom i bez namere da se povredi dostojanstvo žrtve i njene porodice, kao i da je događaj toliko potresao grad da su postojali razlozi za rasvetljavanje motiva samoubistva.

Apelacioni sud smatra da se krivica za medijsku štetu zasniva na krivici iz člana 158. Zakona o obligacionim odnosima. Krivica jeste osnov odgovornosti i za medijsku štetu, ali se ona utvrđuje u skladu s obavezom novinarske pažnje iz člana 3. Zakona o javnom informisanju, koja traži da se pre objavljivanja informacije primerenim sredstvima proverí njeno poreklo, istinitost i potpunost. Krivica po Zakonu o obligacionim odnosima razlikuje se od krivice po Zakonu o javnom informisanju jer se prva pretpostavlja (član 154. stav 1. ZOO), a druga dokazuje (član 81. ZJI).

Apelacioni sud je povredio član 3. stav 1. i član 192. stav 1. Zakona o parničnom postupku jer se nije kretao u granicama tužbenog zahteva i njegovog činjeničnog osnova. Iako su tužioci tražili naknadu štete samo zbog povrede časti i ugleda, taj sud se u obrazloženju presude (str. 3 i 4) obilato bavio i povredom njihovog prava na privatnost!

Apelacioni sud je preinačio pobijanu presudu pošto je prethodno bez otvaranja rasprave izmenio činjenično stanje utvrđeno u prvostepenom postupku. Time je učinio bitnu povredu postupka iz člana 374. stav 2. tačka 7. Zakona o parničnom postupku, uskraćujući tuženima mogućnost da o drugačijem činjeničnom stanju raspravljaju. Prvostepeni sud je, ne prihvatajući nalaz i mišljenje veštaka da su objavljene informacije u uzročnoj vezi s duševnim bolovima tužilaca, našao da te veze nema, a pošto bez uzročnosti nema ni odgovornosti, on je odbio odštetni zahtev tužilaca. Nasuprot tome, Apelacioni sud je našao „da na strani tuženih postoji odgovornost za pretrpljenu štetu”, a pošto nje ima kad ima i uzročne veze između štetne radnje i štete, on je obvezao tužene da tužiocima isplate određenu naknadu. Pošto je Apelacioni sud mogao izmeniti činjenično stanje iz prvostepene presude samo u drugostepenoj raspravi iz člana 383. Zakona o parničnom postupku, koja nije održana, on je odista bitnom povredom postupka lišio tužene prava da raspravljaju o izmenjenom činjeničnom stanju.

Apelacioni sud je pogrešno primenio odredbu člana 80. stav 1. Zakona o javnom informisanju, obvezujući tužene da tužiocima na ime naknade nematerijalne štete „solidarno isplate iznos od po 500.000,00 dinara”. Prema čl. 206. i 208. Zakona o obligacionim odnosima, kad više lica zajedno prouzrokuju štetu dužni su da je naknade solidarno, a solidarna odgovornost znači da svako od štetnika odgovara za celokupnu štetu, pri čemu onaj ko je naknadi stiže pravo da se od ostalih dužnika regresira srazmerno njihovim štetnim udelima. Da je Apelacioni sud ovo imao u vidu, ne bi tužene, kao solidarne dužnike, obvezao da tužiocima isplate po 500.000,00 dinara, nego bi im naložio da isplate ukupan iznos od 1.000.000,00 dinara.

Vrhovni kasacioni sud nije bio u prilici da pravnosnažnu presudu Apelacionog suda u Novom Sadu, Gž. 2673/13 od 26.06.2013. godine, meritorno razmotri po reviziji. Revizija jeste podneta, ali ne onako kako je trebalo. Punomoćnik tužilaca je ovaj vanredni pravni lek izjavio pozivajući se pogrešno na član 403. stav 2. Zakona o parničnom postupku i član 89. stav 6. Zakona o javnom informisanju. Prva odredba određuje rok od 30 dana za podnošenje revizije u svim predmetima, a druga – poseban rok za podnošenje revizije u predmetima naknade medijske štete. Ali u oba slučaja – uz uslov da je revizija dopuštena. U ovom slučaju, taj uslov nije bio ispunjen zbog nedovoljne visine odštetnog zahteva. Ipak, postojao je

način da se revizija podnese. Trebalo je samo da se, u smislu člana 404. Zakona o parničnom postupku, zatraži njeno odobravanje zbog potrebe da se razmotri konkordanciono pitanje od opšteg interesa za ujednačavanje sudske prakse, kojim se obezbeđuje ravnopravnost građana pred sudom. O odobravanju revizije kad ne postoje uslovi za njeno podnošenje odlučuje apelacioni sud, a o eventualnoj žalbi na njegovu odluku – Vrhovni kasacioni sud.

Dostavljeno Redakciji: 22. maja 2014. god.

Prihvaćeno za objavljivanje: 17. juna 2014. god.